

2017 Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Raporu

Ömer Gökçekuş
Sertaç Sonan

Nisan 2018

Friedrich-Ebert-Stiftung (Vakfı)
20, Stasandrou, Apt. 401
CY 1060 Nicosia
Tel. +357 22377336

Email: office@fescyprus.org
Website: www.fescyprus.org

© Friedrich-Ebert-Stiftung (FES), 2018. All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system or utilized in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, recording, or otherwise, without permission in writing from the copyright holder(s).

Bu yayında ifade edilen görüşler Friedrich-Ebert-Stiftung (FES) ya da yazarların çalıştıkları kurumların görüşlerini yansıtmak zorunda değildir.

FES'a ait yayınlar FES'in yazılı onayı olmadan ticari amaçla kullanılamaz.

Yazarlar: Ömer Gökçekuş & Sertaç Sonan

Kapak resmi: Samin Gökçekuş

Kapak tasarımı: Ferhat Yeşilada

ISBN 978-9963-275-65-6

Sayfa düzeni ve baskı: Ateş Matbaacılık Ltd.
Organize Sanayi Bölgesi, 16. Sok. No: 14 Lefkoşa

İçindekiler

Yönetici Özeti.....	5
Bölüm 1: Giriş.....	10
Bölüm 2: Yolsuzluk Hakkında.....	14
Bölüm 3: Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algı Anketi.....	19
A. Yolsuzluk algı düzeyi neydi ve bir önceki yıla göre nasıl değişti?.....	19
B. Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?.....	20
C. Kamu sektöründe yolsuzluğa kimler taraf oluyor?.....	22
D. Yolsuzluğu önleyici kurumsal düzenlemeler bulunuyor mu?.....	23
E. Yolsuzluğu önleyici kurumsal mekanizmalar ve düzenlemeler fiiliyatta ne kadar etkili?.....	26
F. Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılı?.....	28
G. Ankete katılan yöneticilerin şirketlerinin farklı özelliklerinin yolsuzluk algısı üzerinde etkisi var mı?.....	29
Bölüm 4: Uluslararası Şeffaflık Derneği-Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) ve Bileşenleri.....	33
Bölüm 5: Sonuç ve Öneriler.....	40
Ek: Anket Formu.....	45
Seçilmiş Kaynaklar	50

Tablolar

Tablo 1: Katılan yöneticilerin şirketlerinin özellikleri ve yolsuzluk algılaması.....	31
Tablo 2: Kuzey Kıbrıs - WEF 2017 Skoru ve Skorum Hesaplanmasında Kullanılan Bileşenler.....	34
Tablo 3: 2017 Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algı Skorlarının Seçilmiş Ülkelerin Skorlarıyla Mukayesesi.....	35
Tablo 4: Kuzey Kıbrıs - EIU 2017 Skoru ve Skorum Hesaplanmasında Kullanılan Bileşenler.....	36
Tablo 5: Kuzey Kıbrıs - Bertelsmann SGI 2017 Skoru ve Skorum Hesaplanmasında Kullanılan Bileşenler.....	37
Tablo 6: Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2017 Skoru ve Bileşenleri.....	38
Tablo 7: Kuzey Kıbrıs'ın TI-CPI 2017 Sıralamasındaki Yeri.....	39
Tablo 8: Önerilen reformun tek tek uygulanması halinde skorlar ve sıralama nasıl değişirdi?.....	43

Şekiller

Şekil 1: Yolsuzluk var mı ve geçen yıla göre arttı mı?.....	20
Şekil 2: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?.....	21
Şekil 3: Yolsuzluğa kimler karışıyor?.....	22
Şekil 4: Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Hangi amaçla?.....	23
Şekil 5: Yolsuzluğu engelleyici yasal altyapı ve kurumlar mevcut mu?.....	25
Şekil 6: Bağımsız kurumlar yolsuzluğu önlemekte etkili mi?.....	26
Şekil 7: Yolsuzluğu engellemesi beklenen mekanizmalar ne kadar caydırıcıdır?.....	27
Şekil 8: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?.....	28
Şekil 9: Hiç siyasi atama ve mali denetime tabi olmayan fonlar olmasa skorlar ve sıralama nasıl değişirdi?.....	42
Şekil 10: Mal bildirimi şeffaf hale getirilirse ve bilgiye erişimle ilgili kurallar tam olarak uygulanırsa skorlar ve sıralama nasıl değişir?.....	43

Yönetici Özeti

Ülkemizde yolsuzluk algısı üzerine yapılmış ve iş insanlarıyla yapılan anketler temelinde oluşturulan ilk bütünlüklü rapor niteliği taşıyan bu çalışma Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin (Transparency International, TI) her yıl yayınlanan Yolsuzluk Algı Endeksi (Corruption Perception Index, CPI) metodolojisi kullanılarak hazırlanmıştır. Burada iki amaç vardır. Bunlardan birincisi uluslararası kabul görmüş bir yöntem kullanarak, ülkemizdeki yolsuzluk algısını ölçmek, ikinci olaraksa yolsuzluk alanında ülkemizin dünyanın geri kalanına göre hangi noktada olduğunu tespit etmektir.

TI-CPI metodolojisi temelinde ortaya çıkardığımız anket telefonda görüşme yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası üyesi firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 366 katılımcıya Lipa Danışmanlık şirketi tarafından uygulandı. Örneklemi oluşturan 366 kişinin seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin faaliyette bulunduğu süre ve benzeri konularda iş dünyasını temsil edici nitelikte olmasını sağlayacak şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının güven düzeyi ve hata payı %5'tir.

Bu çalışmada yolsuzluk, kendisine tevdi edilen gücün ya da mevkinin kişisel kazanç için istismar edilmesi şeklinde tanımlanmıştır. Yolsuzluğun gerçekleşmesi için genel olarak en az iki tarafın olduğu ilişkisel

bir durumun olduğu açıktır. Bununla birlikte kullanılan yöntem gereği bizim sonuçlarımız sadece bir tarafın sorumluluğunu ifşa eder gibi görünebilir. Bu durum, bir tarafı kötülerken diğer tarafı aklama kaygısından değil, hukuki ve ahlaki anlamda hassas bir konu olan ve ispat edilmesi zor olan yolsuzluğun analitik olarak tespit edilmesinde yaşanan zorluklardan kaynaklanmaktadır.

Aşağıda ayrıntılı olarak ele almış olduğumuz üzere, anket sonuçları ülkemizde yolsuzluğun yaygın olduğu algısının hâkim olduğunu göstermektedir. En fazla yolsuzluğun kredi ve arazi tahsislerinde gerçekleştiğini söylemek mümkündür. Yolsuzluğu üst düzey yetkililer ve siyasilerin yaptığı yönünde yaygın bir kanı olduğu da görülmektedir. Sonuçlar, kurumsal altyapımızın yolsuzluğu önlemede yetersiz kaldığını göstermektedir. Katılımcıların, yargı ve mali denetim kurumlarının bağımsızlığı ve caydırıcılığı konusunda ciddi şüpheleri olduğu görülmektedir. Sosyal medyanın mahkemelerden daha caydırıcı bulunması üzerinde düşünmeye değer bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tüm bu sonuçlar bir araya getirildiği zaman ülkemizin TI-CPI 2017 skoru 100 üzerinden 40 olarak hesaplanmıştır. Bu skor 2018 yılının başında yayınlanan 2017 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 81. sıraya yerleştirmektedir. Ülkemizin skoru, komşumuz Türkiye'yle aynıdır; 56 olan güney komşumuzun skorununsa oldukça gerisindedir. Sıralamada Yeni Zelanda 89'luk skoruyla ilk sırada, skoru 9 olan Somali'ye son sıradadır.

Yapmış olduğumuz anketin sonuçlarını beş başlık altında özetlemek mümkündür.

1. Ülkede yolsuzluk var mı?

Ankete katılan iş insanlarının %89'u Kuzey Kıbrıs'ta rüşvet ve yolsuzluk olduğunu düşünmektedir. Dahası, %56'sı bir yıl öncesine göre 2017'de yolsuzluğun arttığını ifade etmektedir. Kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması çok yaygındır' diyenlerin oranı %48'dir. 'Kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?' sorusuna ise katılanların %43'ü "çok yaygın" yanıtını verirken, sadece %14'ü "hiç yoktur" diye yanıt vermişlerdir.

2. Yolsuzluk hangi alanlarda oluyor?

Rüşvet ya da el altından fazladan ödeme yapmanın çok yaygın olduğu yerler en çoktan en aza doğru şu şekilde sıralanmıştır: 'Arazi tahsisi ve benzer teşvikler için' (%63); 'kredi alırken' (%56); 'yargı kararlarını etkilemek için' (%45); 'kamu ihaleleri ve izinler' (%44); 'yıllık vergi ödemeleri' (%41); 'devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken' (%31) ve 'ithalat ve ihracatla ilgili işlemler' (%29).

3. Yolsuzluğu kimler yapıyor?

Ankete katılanların %62'si 'kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanıldığını' düşünmektedir. Katılanların algısına göre hem partisel çıkar elde etmek hem de kişisel maddi çıkar elde etmek için yapılan istismarlar aynı oranda yaygındır.

Siyasetçiler (%67) ve siyasi partiler (%62) yolsuzluğun içinde en yoğun olduğu iki grup olarak görülmekte; bunları üst kademelerdeki memurlar (%60) takip etmektedir. Ankete katılan iş insanlarının sadece üçte biri kadarı alt kademelerdeki memurlar arasında yolsuzluğun yoğun olduğu düşüncesine sahiptir.

4. Yolsuzluğu engelleyecek kurumsal altyapının durumu nedir?

'Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verilebilirliği sağlayan kesin prosedürler' olduğuna inananların oranı %53'tür. 'Kamu maliyesinin idaresini denetleyebilecek nitelikte bağımsız kurumlar' olduğunu düşünenler ise sadece %40'tır. Bu kurumların 'kamudaki yetkililerin şahsi çıkarları için mevkillerini istismar etmelerini başarılı bir şekilde engelleyebildiğine' inananların oranı ise sadece %28'dir.

Ankete katılanların yargıya olan inançları da güçlü değildir: 'Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip bağımsız bir yargı var mı' sorusuna 'evet' diye cevap verenlerin oranı %38'dir. Bunların içinden sadece %28'i 'bağımsız yargı kamudaki yetkililerin şahsi çıkarları için mevkillerini istismar etmelerini engellemekte çok etkilidir' demektedirler.

'Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan mekanizmaların caydırıcılığı' konusunda da ankete katılanların inancı oldukça düşüktür; caydırıcı olduğuna inananların oranı sadece %10 civarındadır. Örneğin, kamu harcamalarını denetleyen kurumlar caydırıcıdır diyenlerin oranı %10; siyasal partilerin gelirlerini ve yaptığı harcamaları regüle eden yasaları caydırıcı bulanların oranı %11; kamu ihale sisteminin caydırıcı olduğunu düşünenlerin oranı %12; kamudaki yetkililerin hesap verebilirliğini artırmaya yönelik tedbirlerin (örneğin mal beyanında bulunulması; mesleki etik kuralları, kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirler) caydırıcı olduğunu düşünenlerin oranı %12; medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemelerin caydırıcı olduğuna inananların oranı %13 ve son olarak yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınmasının caydırıcı bir etkisi olduğunu düşünenlerin oranı %23'tür.

5. Yolsuzluğu caydırması beklenenler ne derece başarılı görülmektedir?

Son olarak, 'Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?' sorusu sorulmuştur. Bu konuda da ankete katılan iş insanları arasında herhangi bir kurumu son derece başarılı/etkili bulanların oranı çok düşüktür:

Meclis (%13), Başbakanlık Denetleme Kurulu (%13), Sayıştay (%15), MaliyeTeftiş ve İnceleme Kurulu (%17), medya (%20), Ombudsman (%22), sendikalar (%23), sivil toplum örgütleri (%25), mahkemeler (%29) ve sosyal medya (%33).

Bölüm 1

Giriş

Hem demokratikleşme hem de ekonomik anlamda gelişmesini tamamlamamış olan birçok ülkede olduğu gibi ülkemizde de iyi yönetim bağlamında yolsuzluk önemli bir gündem maddesidir. Yolsuzluk iddialarının özellikle yakın zamanda gerçekleşen 2018 erken genel seçim kampanya sürecinde önemli bir rol oynaması bu yargıyı teyit eder niteliktedir.

Yolsuzluk konusunda dünya çapında en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin her yıl yayınladığı yolsuzluk algı endeksidir.¹ Ülkemiz bu endekse dahil değildir; dolayısıyla da ülkemizdeki yolsuzluk algısı konusunda elimizde kapsamlı veri bulunmamaktadır. Yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak adına, 2017 yılında, Almanya'dan Friedrich Ebert Vakfı'nın desteğiyle ülkemiz için de benzer bir çalışma başlattık. Elinizdeki rapor bu çalışmanın ürünüdür.

Her yıl tekrarlanması planlanan bu anket uzun soluklu olması arzu edilen bir çabanın ilk adımı, hatta bir anlamda pilot çalışması olarak görülmelidir. Bu bağlamda tespit edilen noksanlıkların ileriki çalış-

¹ Detaylar için bakınız <https://www.transparency.org/research/cpi/overview>

malarda giderilmesi temenni edilmektedir. Okuyucuların bu yönde yapacakları yorum ve öneriler ileride daha isabetli sonuçlara varılabilmesi ve daha rafine öneriler yapılabilmesi açısından önemlidir ve raporu hazırlayanlar tarafından dikkate alınacaktır.

Bu anketin yapılmasına neden ihtiyaç duyuldu?

Kıbrıs'ın kuzeyindeki yolsuzluk ya da yolsuzluk algısı konusunda çok fazla çalışma yapılmamıştır. Şu ana kadar yapılmış olan en detaylı çalışma Göç, Kimlik ve Hak Çalışmaları Merkezi (CMIRS) tarafından 2017 yılının başında kamuoyuyla paylaşılmış olan anket çalışmasıdır. Daha büyük bir anketin parçası olan bu çalışma, yolsuzluğun hangi kurumlarda en yoğun olduğunu tespit etmesinin yanı sıra yolsuzluğun bireysel değil kurumsal bir sorun olarak algılandığı sonucuna varmıştır.²

Bu rapor, spesifik olarak Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk algısı üzerine yapılmış ve iş insanlarına yönelik bir anket kullanarak konuyu ele alan ilk çalışmadır. Çalışmanın başlangıç noktasında 'neden bizde de Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin her yıl düzenli olarak yaptığı yolsuzluk algı endeksi gibi bir çalışma yok?' sorusu vardır. Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin çalışması hem farklı ülkeleri birbirleriyle kıyaslama imkanı vermekte hem de çalışmaya konu olan ülkelerde yıllar içerisinde yolsuzluk algısında gerçekleşen farklılıkları takip etme imkanı sunmaktadır. Böyle bir çalışmanın yokluğu bizi Kuzey Kıbrıs özelinde yolsuzluk anlamında dünyanın neresinde olduğumuzu anlama ve zaman içerisinde ne tür değişiklikler olduğunu takip edebilme olanağından mahrum bırakmaktadır. Bu çalışma, bu boşluğu doldurabilme ve gerek kamuoyuna gerekse siyasal karar vericilere yolsuzluk ve iyi yönetim konusunda bilimsel temele dayalı bir tartışma zemini oluşturma adına hazırlanmıştır.

²Ergül Ernur: KKTC'de Yolsuzluk Yaygın, Kıbrıs, 20 Şubat 2017 (<http://www.kibrisgazetesi.com/ekonomi/kktcde-yolsuzluk-yaygin/12987>) (2 Şubat 2018 tarihinde erişildi).

Uluslararası Şeffaflık Derneği, ülkeleri yolsuzluk algı skorlarına göre sıralarken, bileşik bir endeks kullanmaktadır. Bu endekse 13 farklı kaynaktan veri gelmektedir. Bu 13 veri kaynağı her ülkeyi kapsadığı için endeks [en az] üç veri kaynağına dayanarak da hesaplanabilmektedir.³ Bu veri kaynaklarının hiçbirisi ülkemizi kapsamamaktadır. Bundan dolayı biz bunlardan üç tanesini seçip kendi anketimizi hazırlarken kullandık. Bunu yaparken de ülkemizi esas mukayese etmek istediğimiz güney komşumuz ve Türkiye için de bu çalışmalardan yararlanılmış olmasına özen gösterdik. Kullandığımız kaynaklar aşağıdakilerdir:

- 1- Dünya Ekonomik Forumu (WEF) Yönetici Görüşleri Anketi
- 2- Economist Intelligence Unit (EIU) Ülke Riski Derecelendirmeleri
- 3- Bertelsmann Vakfı Sürdürülebilir Yönetişim Göstergeleri (SGI)

WEF'in soruları yolsuzluğun hangi spesifik alanlarda yapıldığını ve düzeyini ölçmeyi amaçlayan sorulardır. Bertelsmann SGI'dan ve EIU'dan gelen sorularsa yolsuzluğu önlemeye yönelik yasal düzenlemeler ve kurumların ne kadar etkili ve caydırıcı olduğunu ölçmeye çalışmaktadır. Bileşik TI-CPI endeksi bu üç kaynaktan gelen skorların ortalamasıdır. Anketi uygularken, bu kaynaklardan gelen spesifik sorulara ek olarak bazı devam soruları ve ülkemiz şartlarına uyarladığımız birkaç soruyu da ekledik. Bu sorulara verilen yanıtlara da raporda yer verilmektedir. Bununla birlikte, yolsuzluk skorlarının hesaplanmasında bu sorular dikkate alınmamıştır.

Sorular incelendiğinde bazı soruların birbirine çok benzediği görülecektir. Bunun sebebi anket sorularının farklı kaynaklardan gelmiş olması ve hepsinin bu benzerliğe rağmen skorların doğruluğunu bozmama adına anket formunda tutulmasına karar verilmiş olmasıdır.

³ Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin kullandığı yönteme aşağıdaki 'link'teki 'data and methodology' kısmından ulaşılabilir: <https://www.transparency.org/cpi2015#downloads> (28 Mart 2018 tarihinde erişildi.)

Nasıl bir yöntem izlendi?

Ortaya çıkardığımız anket telefonda görüşme yöntemiyle Kıbrıs Türk Ticaret Odası üyesi firmalarda yönetici pozisyonunda bulunan 366 kişiye Lipa Danışmanlık şirketi tarafından uygulandı. Örneklemi oluşturan 366 kişinin seçimi, bölgesel, sektörel, çalışan sayısı, şirketin yaşı ve benzeri konularda temsili olmasını sağlayacak şekilde yapıldı. Anket sonuçlarının güven düzeyi ve hata payı %5'tir.

Anket tamamlandıktan sonra ülke olarak yolsuzlukla mücadele bağlamında kurumsal altyapımızla ilgili soruları bir de bu işin uzmanlarına sorduk. Bu uzmanların arasında Sayıştay, Maliye Teftiş Kurulu, Merkezi İhale Komisyonu, Başsavcılık ve Meclis'te görev yapmış bürokratlar vardı. SGI soruları özelinde ortalamalara bakıldığında uzmanların ve iş insanlarının verdiği cevaplar arasında fark bulunmaması dikkat çekicidir.

Ortaya çıkan sonuç pek de iç açıcı değildir. Raporun geri kalanında ayrıntılı olarak ele almış olduğumuz üzere, anket sonuçları ülkemizde yolsuzluğun yaygın olduğu ve yolsuzluğu önlemeye yönelik kurumsal altyapınsa yetersiz olduğu algısının hâkim olduğunu göstermektedir.

Ülkemizin TI-CPI 2017 skoru 100 üzerinden 40 olarak hesaplanmıştır. Bu skor 2018 yılının başında yayınlanan 2017 yılına ait listedeki 180 ülkenin ortalaması olan 43'ün altındadır ve bizi 180 ülke ve bölge arasında 81. sıraya yerleştirmektedir. Ülkemizin skoru, komşumuz Türkiye'yle aynıdır; 56 olan güney komşumuzun skorununsa oldukça gerisindedir. Sıralamada Yeni Zelanda 89'luk skoruyla ilk sırada, skoru 9 olan Somali'yse son sıradadır.

Çalışmanın bulguları üçüncü ve dördüncü bölümlerde daha detaylı bir şekilde sunulmaktadır. İkinci bölümdeyse yolsuzluk konusunda genel bir teorik tartışmaya yer verilmiştir. Beşinci ve son bölümde, çalışmanın bulgularından hareketle ülkemizi yolsuzlukla mücadelede daha başarılı bir noktaya çekebilecek dört spesifik kurumsal değişiklik önerisi yapılmaktadır. Anket formu ek kısmında okuyuculara sunulmuştur.

Bölüm 2

Yolsuzluk Hakkında

Katoliklerin ruhani lideri Papa'dan tutun da Çin Komünist Partisi genel sekreterine kadar geniş bir yelpazede birçok otorite yolsuzluğun toplumların refahını azaltan ciddi bir tehdit olduğu konusunda hemfikirdir.⁴ Birçok uluslararası kuruluş, sivil toplum örgütü, hatta devlet yetkilisi yolsuzluğu ortadan kaldırmayı en büyük hedefleri olarak sunmaktadır. Buna rağmen, bu konudaki çabaların pek de bir işe yaramadığı fikri giderek yaygınlık kazanmaktadır. Çünkü yolsuzluğun seviyesini ölçmeyi amaçlayan değişik göstergeler yolsuzluğun azalmak yerine arttığına işaret etmekte, dünya giderek daha çok yolsuzluk olan bir yer haline gelmektedir.

Gösterilen ilgi ve azaltılması için sarf edilen onca çabaya rağmen, zaman içinde yolsuzluk artıyorsa bu bizi rahatsız etmeli midir? Çok sayıda ciddi sorunla boğuşan dünyada, yolsuzluk uğraşmaya değer bir şey midir? Her iki soruya verilmesi gereken cevap tabii ki net bir 'evet'tir. Yolsuzluğun, toplumun derinliklerine kadar işleyen olumsuz etkileri vardır. Konunun uzmanları yolsuzluğun sosyal, politik ve ekonomik etkilerinin neler olduğunu kapsamlı bir şekilde incelemiş, farklı çalışmalar, yolsuzluğun fakirlerin gelirlerini düşürdüğünü,

⁴Bu bölüm, büyük oranda 'Gokcekus, O. (with K. Bengyak). (2014). *Peculiar Dynamics of Corruption: Religion, Gender, EU Membership, and Others* Singapore: World Scientific'ten alınmıştır.

kaynakların etkin dağıtımını ve verimliliği olumsuz etkilediğini, yerli ve yabancı yatırımcıların kararlarını ve diğer sermaye hareketlerini olumsuz yönde etkilediğini göstermiştir.

Yolsuzluk konusuna gerek ekonomik açıdan gerekse toplumsal ve siyasal açıdan baktığımızda iki olumsuz nokta öne çıkmaktadır: Yolsuzluk kaynakların etkin kullanımından uzaklaşılmasına neden olduğu gibi sosyal adaleti de ciddi şekilde zedelemektedir. Şöyle ki, yolsuzluk, nispi fiyatları çarpıtarak kaynakların yanlış dağıtılmasına, dolayısıyla ekonomik etkinlik anlamında kayıplara yol açar. Bilindiği üzere, piyasa ekonomilerinde nispi fiyatlar hem üreticilerin hem de tüketicilerin üretim ve tüketim kararlarını verirken esas aldıkları bir çıpa niteliğindedir. Dolayısıyla, yolsuzluk nispi fiyatları çarpıtarak hem üretim hem de tüketim için ayrılan kaynakların etkin bir şekilde harcanamamasına sebep olur. Bu da olaya salt ekonomik açıdan yaklaşp, bölüşümü bir kenara bıraktığımızda dahi yolsuzluğun yüksek bir maliyeti olduğunu gösterir.

Daha da önemlisi, çok sayıda çalışma göstermektedir ki yolsuzluk, yoksulları ve sosyal anlamda dezavantajlı olan diğer grupları çok daha fazla etkilemekte ve gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde küreselleşme süreciyle hız kazanan eşitsizlik sorununu daha da derinleştirmekte ve sosyal adaleti bozmaktadır.

Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerin eğitim sistemlerine baktığımızda bu olumsuz etkiyi net olarak görmek mümkündür. Bu ülkelerde eğitim, liyakat ve ihtiyaç ilkelerine göre değil, politik patronaj ve benzeri adil olmayan kıstaslara göre sağlanmaktadır. Bu ise eğitime yapılan yatırımlardan beklenen sosyal kazanımların elde edilememesi sonucunu doğurmaktadır. Yolsuzluğun yaygın olduğu eğitim sistemleri bir yandan beceriksiz, işinin ehli olmayan doktorlar, mühendisler, bilim insanları ve politikacılar yetiştirirken, diğer yandan da ve belki bundan daha da tehlikelisi, küçük yaştan itibaren yolsuzluğun sorun olmadığı, 'bal tutanın parmağını yaladığı' ya da 'devlet malı deniz yemeyen domuz' fikrini içselleştiren nesiller yetişmesine sebep olmaktadır.

Ülkelerin sağlık sistemleri de yolsuzluktan oldukça olumsuz etkilenmekte, sağlık sektörünün değişik noktaları farklı yolsuzluk çeşitlerini barındırabilmektedir: Satın alma ve ihalelerde, ödeme sistemlerinde, ilaç tedarik programlarında ve sağlık hizmetlerinin sağlanmasındaki farklı aşamalarda çeşitli ve büyük ölçekli yolsuzluklar görülmektedir. Örneğin 1985-2012 yılları arasında ABD'de sağlık hizmeti veren en büyük iki kuruluş olan Medicare ve Medicaid'in bütçelerinin %5-10 kadarının, fazladan yapılan ödemelerden dolayı ziyan edildiği ve toplamda \$283 milyar dolarlık fazla ödeme yapıldığı tespit edilmiştir. Bu kaybın büyüklüğü konusunda daha iyi bir fikir vermek adına 'nin 2016'daki gayri safi milli hasılasının \$3.8 milyar dolar olduğunu eklemekte yarar vardır.

Kuşkusuz, ABD sağlık sektörü yolsuzluktan olumsuz etkilenen tek ülke değildir. Birkaç örnek daha vermek gerekirse, Kamboçya'da sağlık için ayrılan bütçenin %5'ten fazlası daha ilgili Bakanlık'tan çıkmadan 'kaybolmaktadır'. Afrika'da sahte ilaçlar 100 binden fazla insanın ölümüne yol açmıştır. Filipinler'de, 'küçük' de olsa rüşvet veremeyen binlerce insan aşı olamamakta, en temel sağlık hizmetlerinden mahrum kalmaktadır.

Özellikle sağlık ve eğitim alanlarındaki yolsuzluklar, fakirleri ve diğer dezavantajlı grupları çok daha olumsuz bir şekilde etkilemekte, gerekli ve hak ettikleri eğitim ve sağlık hizmetlerini alamamalarına yol açmaktadır. Bu ise beşeri sermayelerini artırma ve dolayısıyla toplumsal statülerini iyileştirme fırsatlarını onların elinden almakta, yukarıya doğru toplumsal mobilitayı ve yoksullukla mücadeleyi sınırlamaktadır. Zenginin daha da zenginleştiği, fakirinse daha da fakirleştiği bir zemin ortaya çıkmakta, toplumsal doku zarar görmektedir.

Konunun uzmanları yolsuzluğun olumsuz etkilerine ek olarak ne tür koşul ve ortamların yolsuzluğu artırdığı hususunda da detaylı çalışmalar yapmıştır. Yolsuzluğun yüksek olduğu ülkelerde kamu sektörünün görece büyük, yönetişimin zayıf, şeffaflığın seviye ve kalitesinin düşük, piyasaların istikrarsız, hukuk sisteminin kırılgan, siyasal ve bireysel hakların zayıf olduğu görülmektedir.

İlgili literatüre baktığımızda, yolsuzluğun nasıl azaltılacağı konusunda da detaylı bilgiler bulunduğunu görmekteyiz. Bütün bunlara rağmen, yolsuzluğun ne olduğu, nasıl tanımlanması gerektiği konusunda bir fikir birliği yoktur. Kuşkusuz yolsuzluğun nasıl tanımlandığı, onunla nasıl baş edilmeye çalışılacağını da belirleyeceği için önemlidir. Örneğin yolsuzluk sadece devlet memurlarına meşru yollardan alınamayacak kamu hizmet ve mallarına erişmek veya yapılan kanunsuzlukları görmezlikten gelmeleri için ödenen para, bir başka deyişle rüşvet ise, yolsuzluğu azaltmak rüşveti azaltmakla eşanlamlı olacaktır. Eğer yolsuzluk daha geniş kapsamlı görülürse ve “kamu görevinin şahsi menfaat için kullanılması” şeklinde tanımlanırsa, o zaman yolsuzluğu engellemek için yapılması gerekenler de daha geniş kapsamlı olacaktır. Bunlar yanında, ekonomik ve politik anlamda nüfuz sahibi olanların, kendi zümresel ya da şahsi çıkarlarını gözeterek ve toplumsal çıkarlar hilafına kuralları değiştirmesini de yolsuzluk olarak tanımlamak gerektiğini iddia edenler de vardır. Benzer şekilde, yolsuzluğun bu şekilde tanımlanması da yolsuzlukla farklı bir mücadeleyi gerektirecektir.

Yolsuzluğun tanımlanmasındaki zorluğa ek olarak, ölçülmesi konusunda da farklı yaklaşımlar vardır. Çünkü yolsuzluk doğası gereği kayıtları tutulan bir şey değildir. Bu yüzden de yolsuzluğu resmi istatistikler kullanıp ölçmek kolay değildir. Bunun yerine araştırmacılar, bizim bu çalışmada yapmış olduğumuz gibi, genellikle anket yöntemini kullanarak 'yolsuzluk algısını' ölçmeye çalışmaktadır. Bunun yanında, yolsuzluktan hüküm giyenlerin sayısını mukayese ederek yıldan yıla ya da aynı ülke içerisindeki farklı bölgeler arasında yolsuzluk düzeyinde ne şekilde değişiklikler olduğunu ölçmeyi hedefleyen çalışmalar da bulunmaktadır. Her iki yaklaşım da kendi içinde avantajlar ve sıkıntılar barındırmaktadır. Bununla birlikte, bu iki yöntem dışında literatürde genel kabul görmüş başka bir yöntem de bulunmamaktadır.

Yolsuzluk algısının ne olduğunu tespit etmeye çalışan farklı kurumların yaptığı çok sayıda anket bulunmaktadır. Bu anketlerin bazıları yolsuzluğun düzeyinin ne olduğunu ya da bir önceki döneme göre

artıp artmadığını ölçmek içindir. Bazılarıysa, yolsuzluğun daha çok hangi alanlarda olduğunu tespit etmeye yöneliktir. Yolsuzluğu zorlaştıran kural ve koşulların mevcut olup olmadığını bulmaya yönelik olan anketler olduğu gibi, mevcut kanun ve kuralların ne kadar uygulandığını anlamaya yönelik çalışmalar da vardır. Giriş bölümünde ifade edilmiş olduğu üzere, bu çalışmada da yukarıda bahsedilen yolsuzluğun farklı boyutlarını tespit etmek amacıyla bütünlüklü bir anket çalışması yapılmıştır. Bir sonraki bölümde, bu anketin bulguları sunulacaktır.

Bölüm 3:

Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algı Anketi

A. Yolsuzluk algı düzeyi neydi ve bir önceki yıla göre nasıl değişti?

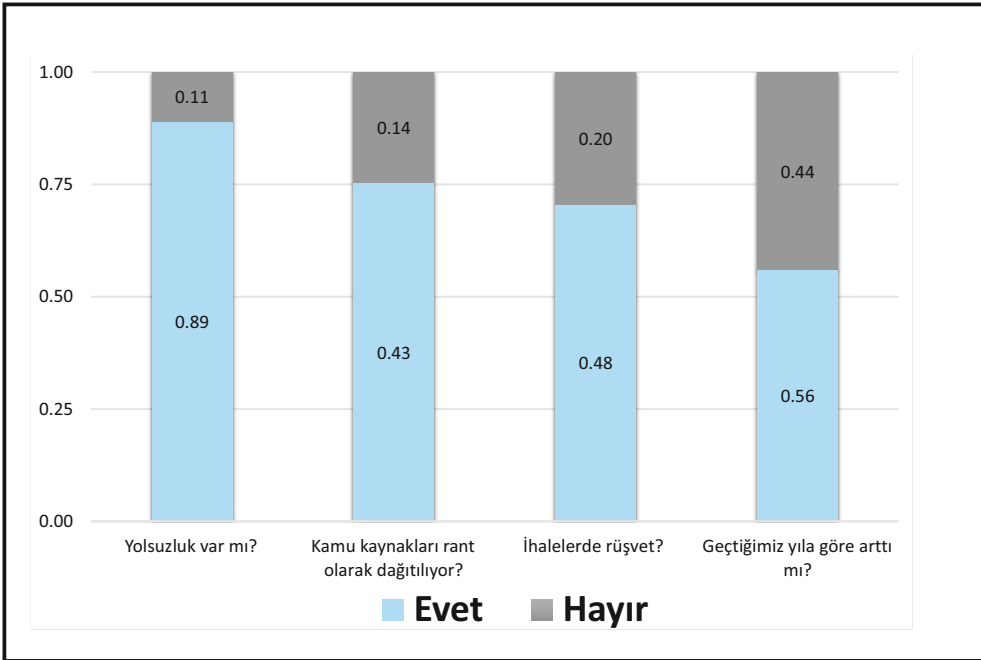
Anket, ülkede yolsuzluk ve rüşvetin bulunup bulunmadığına dair doğrudan bir soruyla başlamaktadır. Soruya verilen cevap son derece nettir. Ankete katılanların %89'u Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzluk ve rüşvetin olduğu kanaatindedir.

Biraz farklı şekilde formüle edilmiş ikinci ve üçüncü sorular da benzer sonuçlar vermektedir. “Kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?” şeklinde sorulduğu zaman katılımcıların %43'ü her zaman ya da çoğu zaman yanıtı verirken, sadece %14'ü çok seyrek ya da hiçbir zaman yanıtı vermiştir.

“Kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?” şeklinde sorulduğundaysa katılımcıların %48'i böyle bir geleneğin yerleşmiş olduğu kanaatinde olduğunu belirtti. Sadece %20'lik bir kesim bu soruya çok az ya da hiç yanıtı verdi.

Dördüncü sorudaysa, katılımcılardan yolsuzluğun bir önceki yıla göre artıp artmadığı konusunda bir değerlendirme yapmaları istenmektedir. Bu soruya cevap verenlerin çoğunluğu son bir yıl içerisinde yolsuzluğun artmış olduğunu düşünmektedir. %56'lık bir grup artış olduğunu söylerken, %9 yolsuzluğun azalmış olduğunu söyledi. Katılımcıların %35'i yolsuzluğun geçen bir sene içerisinde değişiklik göstermediğini belirtti.

Şekil 1: Yolsuzluk var mı ve geçen yıla göre arttı mı?

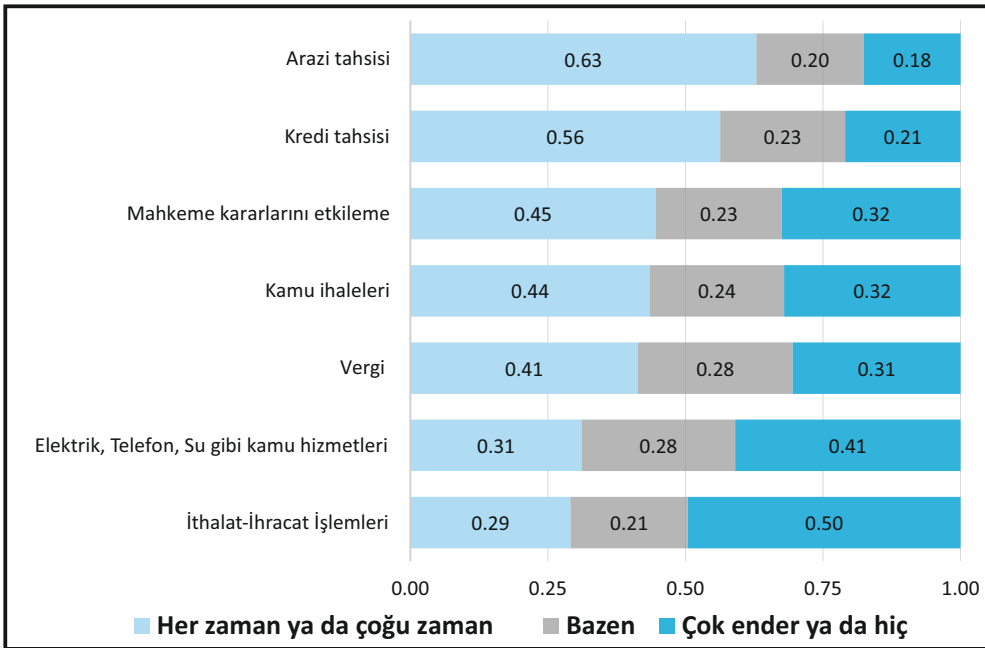
B. Yolsuzluk spesifik olarak hangi alanlarda yapılıyor?

Beşinci soruda 'KKTC'de* aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?' diye sorulmuştur. WEF kaynaklı bu soruya ülkemiz şartlarına uygun

*Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) sadece Türkiye Cumhuriyeti tarafından tanınmaktadır. Kıbrıs Cumhuriyeti uluslararası toplum tarafından adadaki tek hükümet olarak tanındığından adanın tamamı Avrupa Birliği üyesi olarak kabul edilmektedir. Bununla birlikte, Katılım Anlaşması'nın 10. Protokolü uyarınca, Avrupa Birliği müktesebatı siyasi bir çözüm bulununcaya kadar adanın kuzeyinde askıya alınmış durumdadır.

olarak fazladan iki durum eklenmiştir. Bunlar, arazi ve kredi tahsisidir. Nitekim, beklentimize uygun bir şekilde arazi ve kredi tahsisı rüşvetin en yaygın olduğu alanlar olarak öne çıkmıştır. Ankete katılanların %63'ü arazi tahsis sürecinde çoğu zaman ya da her zaman rüşvet olduğunu söylerken bu oran kredi tahsisinde %56'dır. Bu iki soru mukayese olanağı olmadığından endeks skorunun hesaplanmasında kullanılmamıştır. Bununla birlikte ülkemizdeki yolsuzluk algısına ışık tutması açısından bir gösterge niteliğindedir. Katılanların sırasıyla sadece %18 ve %21'i bu alanlarda el altından ödeme yapmanın çok ender olduğunu ya da hiç olmadığını belirtmiştir.

Şekil 2: Rüşvetle en fazla hangi durumlarda karşılaşılıyor?

Bu çerçevede, rüşvetin en az karşılaşıldığı alanlarsa, ithalat-ihracat işlemleriyle, elektrik, su ve telefon gibi kamu hizmetlerinin tedariki olmuştur. Katılanların sırasıyla, %50'si ve %41'i bu iki alanda rüşvetin çok ender olduğunu ya da hiç olmadığını ifade ederken, sırasıyla %29 ve %31'i yaygın olduğunu söylemiştir.

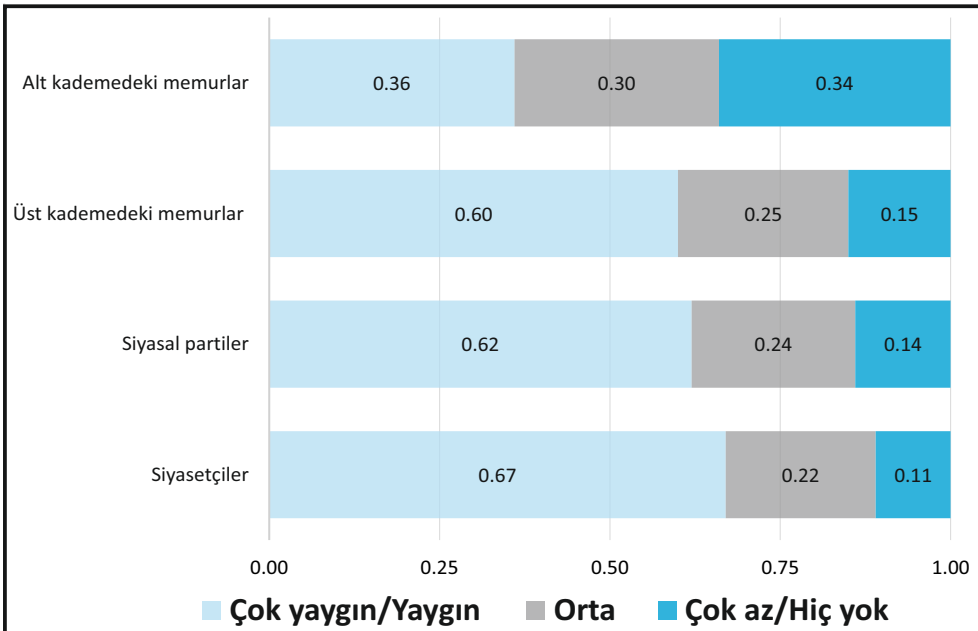
Aşağıda daha detaylı şekilde tartışılacağı üzere, ülkemizin WEF skoru, mukayese ettiğimiz seçilmiş ülkelere göre nispeten iyi durumdadır.

C. Kamu sektöründe yolsuzluğa kimler taraf oluyor?

Altıncı soruda, farklı gruplar içerisinde yolsuzluğun ne kadar yaygın olduğu sorulmuştur. Ankete katılanların %67'si yolsuzluğun siyasetçiler arasında yaygın olduğunu söylerken, benzer şekilde %62'si siyasal partilerin de yolsuzluklara bulaştığını düşündüğünü ifade etmiştir. Dolayısıyla kurumla, kişiler arasında çok büyük bir fark görülmektedir.

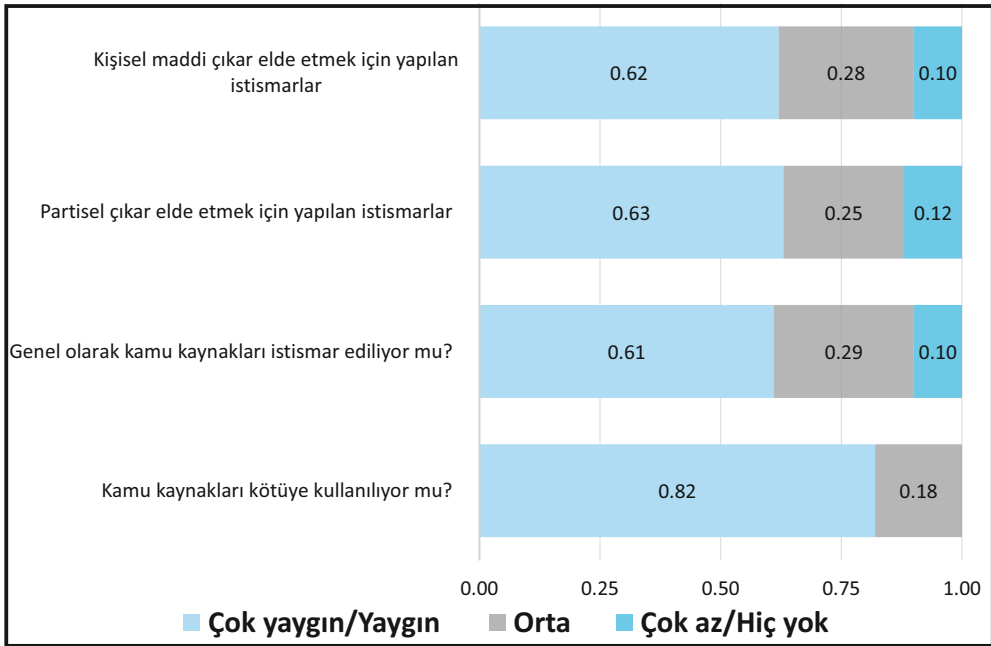
Üst kademe memurlarla alt kademe memurlar arasında bir mukayese yapmaları icap eden soruya katılımcıların vermiş olduğu cevaplarsa bu iki grup arasında bir ayrım olduğunu ortaya çıkarmaktadır. Katılımcıların %60'ı üst kademedeki memurlar arasında yolsuzluğun yaygın olduğunu düşünürken, bu oran alt kademe memurlar arasında aşağı yukarı üçte bir seviyesine inmektedir.

Şekil 3: Yolsuzluğa kimler karışıyor?

Yedinci soruya verilen yanıtlar göstermektedir ki katılımcıların %82'lik bir çoğunluğu kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından kötüye kullanıldığını düşünmektedir. Bunu derecelendirmeleri istendiğinde her on kişiden altısı gerek partisel gerekse kişisel istismarın yaygın olduğunu ifade etmiştir.

Şekil 4: Kamu kaynakları istismar ediliyor mu? Hangi amaçla?

Yedinci soruya çok benzeyen sekizinci soruya verilen yanıtlar da bu sonucu bir kez daha teyit etmektedir. Genel olarak kamu kaynaklarının istismar edilmediğini düşünenlerin sayısı sadece %10'ken, %61'lik bir kesim bunun çok yaygın olduğunu düşündüğünü belirtmiştir.

D. Yolsuzluğu önleyici kurumsal düzenlemeler bulunuyor mu?

Bu noktadan itibaren sorulan sorular kurumsal altyapının nitelikleri ile ilgilidir. Farklı sorularla yolsuzluğu engelleyici pratikler yanında, yasal düzenleme ve kurumların olup olmadığı sorgulanmakta ve eğer

varsa bunların katılımcıya göre ne kadar etkili ve caydırıcı olduğu ölçülmeye çalışılmaktadır.

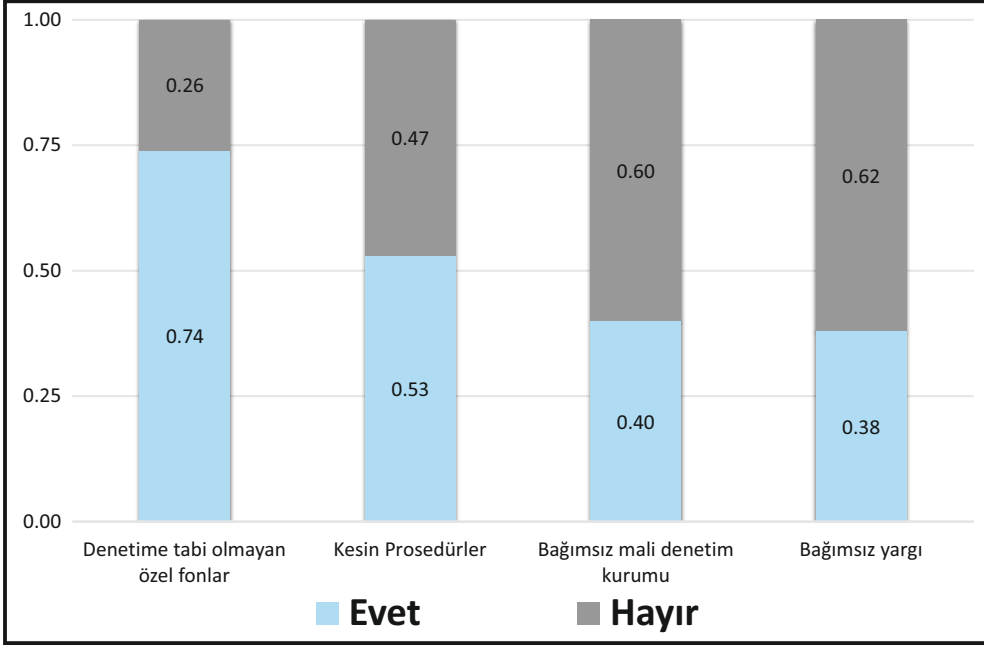
Dokuzuncu soruda üst düzey kamu yönetiminin atanma sistemi ele alınmakta ve katılımcılara kamu yönetiminin ağırlıklı olarak siyasi atamalardan mı yoksa profesyonellerden mi oluştuğu sorulmaktadır. Katılımcıların %80'i atamaların tamamen siyasi olduğunu ifade ederken sadece %7'si tamamen profesyonellerden oluşan bir kamu yönetimi olduğunu belirtti.

Onuncu soruda, yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan fonların olup olmadığı sorulmaktadır. Bu soruya, ankete katılanların %74'ü evet yanıtını vermiştir.

Bir sonraki soru genel olarak kamu kaynaklarının kullanımını düzenleyen kesin prosedürlerin olup olmadığını sorgulamaktadır. Bu soruya katılımcıların %53'ü evet yanıtını vermiştir.

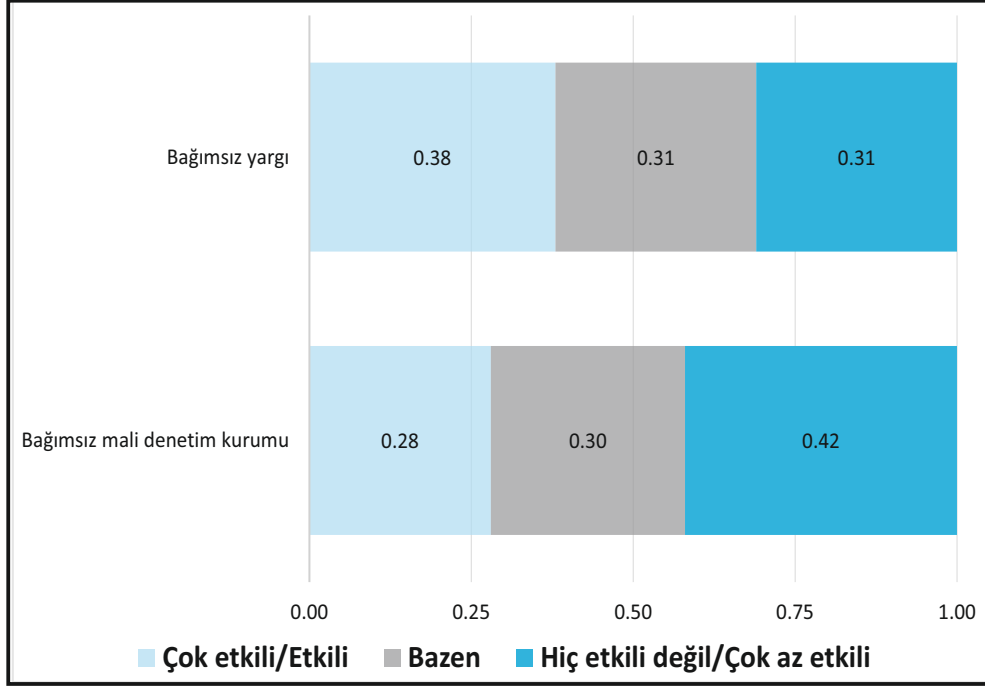
On ikinci soruda kamu maliyesinin idaresini denetleyen 'bağımsız' kurumlar bulunup bulunmadığı sorulmuştur. Benzer şekilde, on üçüncü soruda kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayabilecek güce sahip 'bağımsız' bir yargı olup olmadığı sorulmuştur. Her iki soruya da yanıt veren her on kişiden altısı olumsuz yönde görüş belirtmiştir.

Şekil 5: Yolsuzluğu engelleyici yasal altyapı ve kurumlar mevcut mu?

On ikinci ve on üçüncü sorulara olumlu yönde cevap verenlere yöneltilen devam sorularına verilen yanıtlar da kaygı vericidir. Bağımsız mali denetim kurumları bulunduğunu düşünenlerin sadece %28'i bunların yetkililerin yolsuzluk yapmasını etkin bir şekilde caydırdığını düşünmektedir. Yargının caydırıcılığı konusundaki algı nispeten daha iyi olsa da, yargının üst düzey yetkililerin makamlarını istismar etmelerini etkili şekilde caydırdığını düşünenler %38 seviyesindedir.

Şekil 6: Bağımsız kurumlar yolsuzluğu önlemede etkili mi?

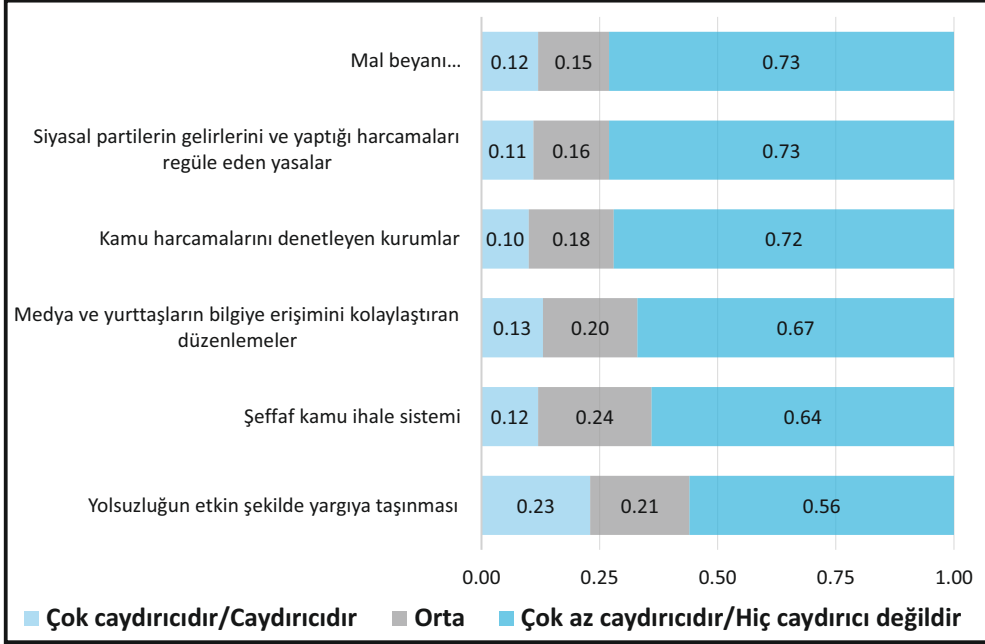

E. Yolsuzluğu önleyici kurumsal mekanizmalar ve düzenlemeler fiiliyatta ne kadar etkili?

Spesifik olarak Bertelsman SGI'den gelen on dördüncü soruda kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak için oluşturulan mekanizmaların fiiliyatta ne ölçüde caydırıcı olduğu sorulmaktadır.

Bu soruya verilen yanıtlardan genel olarak caydırıcılığın çok düşük olduğu görülmektedir.

Şekil 7: Yolsuzluğu engellemesi beklenen mekanizmalar ne kadar caydırıcıdır?

Katılımcıların neredeyse dörtte üçü kamu görevlilerinin mal beyanında bulunması mecburiyetini, siyasal partilerin gelir ve giderlerini regüle eden yasaları ve mali denetim kurumlarını yolsuzluğu engellemekte çok az caydırıcı bulmakta ya da hiç caydırıcı olmadığını düşünmektedir. Bunları çok caydırıcı ya da caydırıcı bulanların oranı sadece %10 civarındadır.

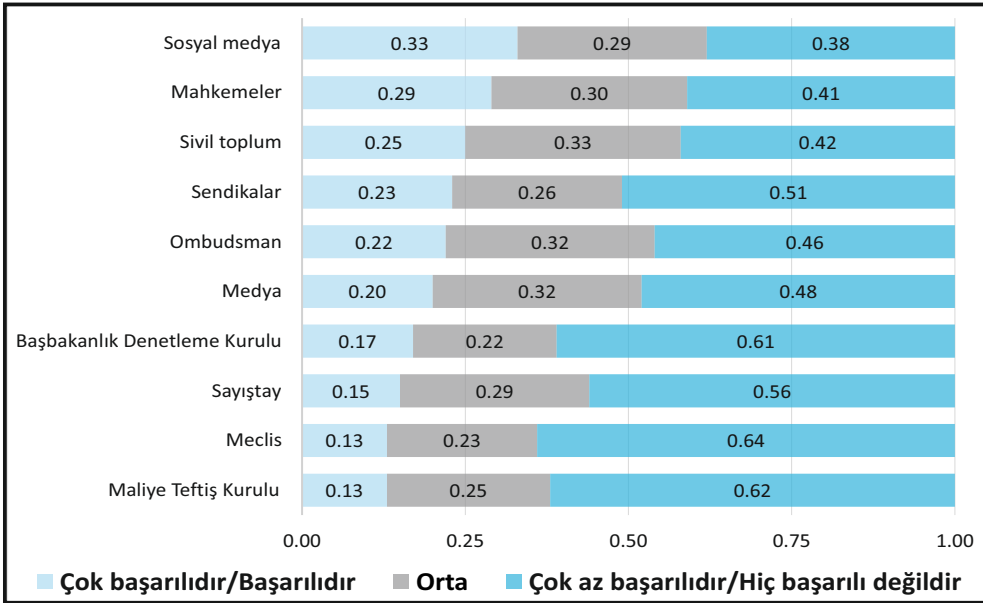
Buna benzer şekilde, katılımcıların aşağı yukarı üçte ikisi medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemeleri ve kamu ihale sistemini yolsuzluğu engellemekte caydırıcı bulmamaktadır.

Bu soruda ele alınan mekanizmalardan, yolsuzluğun yargıya taşınmasının nispeten en etkili mekanizma olduğu algısı öne çıksa da katılımcıların yarıdan fazlasının yargıyı çok az caydırıcı bulması ya da hiç caydırıcı bulmaması düşündürücüdür. Katılımcıların sadece %23'ü yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınmasını çok caydırıcı ya da caydırıcı bulmaktadır.

F. Farklı kurumlar yolsuzluğu önlemede ne kadar başarılı?

Son soruda çeşitli kurumların yolsuzluğu önlemede ya da ifşa etmede ne kadar başarılı olduğu sorulmuştur. Verilen yanıtlar karamsarlık yaratacak cinstendir.

Şekil 8: Kurumların yolsuzluğu önlemede etkinliği?

Katılımcıların en başarılı bulduğu iki kurum sosyal medya ve mahkemeler olmuştur. Fakat en başarılı bulunan bu iki kurum için dahi çok başarılı ve başarılı diyenlerin oranı katılımcıların üçte birini geçmemektedir. İlginç bir şekilde sosyal medya, mahkemelerden daha başarılı bulunmuştur.

Sivil toplum, sendikalar, ombudsman ve klasik medyayı başarılı ve çok başarılı bulanların sayısı %20 ile %25 arasında değişmektedir.

Maliye Teftiş Kurulu, Meclis, Sayıştay ve Başbakanlık Denetleme Kurulu ise en başarısız olarak algılanan kurumlar olarak öne çıkmaktadır. Bunların tümü için de başarılı diyenlerin oranı katılımcıların beşte birinin altındadır.

G. Ankete katılan yöneticilerin şirketlerinin farklı özelliklerinin yolsuzluk algısı üzerinde etkisi var mı?

Katılımcıların yolsuzluk algı düzeyinin ne olduğunun ve son bir yıl içerisinde nasıl değiştiğinin ele alındığı A kısmında daha önce belirtilmiş olduğu üzere aşağıdaki sonuçlar ortaya çıkmıştı:

- Katılımcıların %89'u yolsuzluk ve rüşvetin olduğu kanaatindedir;
- Katılımcıların %43'ü kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara “her zaman ya da çoğu zaman” aktarıldığını, sadece %14'ü ise “çok seyrek” aktarıldığını ya da “hiçbir zaman” aktarılmadığını düşünmektedir;
- Katılımcıların %48'i kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneğinin yerleşmiş olduğu kanaatindedir;
- Katılımcıların %56'sı yolsuzluğun bir önceki yıla göre artmış olduğunu, %9'u azalmış olduğunu, %35'iyse aynı kaldığını düşünmektedir.

Bu kısımda, ankete katılanların yolsuzluk algısıyla, katılımcının şirketinin (1) kaç yıldır faaliyette olduğu, (2) kaç kişi çalıştırdığı, (3) hangi ilçede kayıtlı olduğu ve (4) hangi sektörde faaliyet gösterdiği temelinde farklılık gösterip göstermediği sorusuna cevap aranmaktadır.

Ankete katılan yöneticinin şirketinin kaç yıldır faaliyette olduğu ve kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılıp aktarılmadığı sorusuna verdiği cevap arasında sistematik bir ilişki olduğu gözlemlenmektedir. 15 yıldan daha uzun bir süredir faaliyet gösteren şirketlerin yöneticilerinin diğerlerine göre daha büyük bir kısmı, %46'sı, kamu kaynaklarının özel kesime “her zaman ya da çoğu zaman” aktarıldığını düşünmektedir. Benzer şekilde daha uzun süre faaliyet gösteren şirket yöneticilerinin daha büyük bir bölümü kamu ihalelerini kazanabilmek ya da ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneğinin yerleşmiş olduğu kanaatindedir. Altı yıldan daha az bir süredir faaliyet gösteren şirketlerin yöneticilerinin

sadece %33'ü, 15 yıldan uzun bir süredir faaliyet gösteren şirket yöneticilerinin %52'si rüşvet verme geleneği vardır demiştir. Yolsuzluğun bir önceki yıla göre değişip değişmediği konusunda da farklılıklar gözlemlenmektedir. Altı yaş altı şirketlerin yöneticilerinin sadece %33'ü yolsuzluk arttı derken, 15 yıldan uzun süredir faaliyet gösteren şirket yöneticilerinin %53'ü arttı demektedir.

Ankete katılan yöneticinin şirketinde kaç kişinin çalışıyor olduğuyla yolsuzluk algılaması arasında sistematik bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Altı kişiden az çalışanı olan işyerlerinde yönetici olanların sadece %39'u kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara “her zaman ya da çoğu zaman” aktarıldığını düşünürken, bu oran 100 ve üzeri çalışanı olanlar için %57'dir. Kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneğinin yerleşmiş olduğu konusunda ise tam tersi bir algılama vardır: Altı kişiden az çalışanı olan işyerlerinde yönetici olanların %50'sine karşılık 100 ve üzeri çalışanı olanlar için bu oran %42'dir. Altı kişiden az çalışanı olan işyerlerinde yönetici olanların sadece %7'si yolsuzluk azaldı derken, 100 ve üzeri çalışanı olan şirket yöneticilerinin %15'i azaldı demektedir.

Yolsuzluk algılaması şirketlerin hangi idari bölgede kayıtlı olduğuna göre de farklılık göstermektedir. Güzelyurt bölgesinde kayıtlı şirketlerde yönetici olanların %84'ü yolsuzluk ve rüşvetin olduğu kanaatindedir. Bu oran, Lefkoşa'da kayıtlı olanlar içinse %91'dir. Mağusa'da olanların sadece %51'i kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara “her zaman ya da çoğu zaman” aktarıldığını düşünürken, bu oran Girne'de olanlar için %35'dir. Girne'de kayıtlı şirket yöneticilerinin daha büyük bir bölümü kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneğinin yerleşmiş olduğu kanaatindedirler. Güzelyurt'ta kayıtlı şirketlerin yöneticilerinin %43'üne karşılık Mağusa'dakilerin %58'si bu gelenek vardır demiştir. Yolsuzluğun bir önceki yıla göre değişip değişmediği konusunda da şirketlerin nerede kayıtlı olduğuna göre farklılıklar gözlemlenmektedir. Mağusa'da kayıtlı şirket yöneticilerinin sadece %50'si yolsuzluk arttı derken, Girne'dekilerin %65'i arttı demektedir.

Tablo 1: Katılan yöneticilerin şirketlerinin özellikleri ve yolsuzluk algılaması

	Yolsuzluk var mı?	Kamu kaynakları rant olarak dağıtılıyor mu?		Kamu ihalelerinde rüşvet var mı?		Geçtiğimiz yıla kıyasla yolsuzluk?	
	Evet	Her zaman/ çoğu zaman	Çok seyrek/ Hiç	Her zaman/ çoğu zaman	Çok seyrek/ Hiç	Azaldı	Arttı
Şirketin yaşı:							
1-5	0.86	0.43	0.08	0.33	0.24	0.07	0.33
6-10	0.91	0.38	0.13	0.43	0.18	0.10	0.58
11-15	0.89	0.43	0.12	0.47	0.17	0.06	0.59
16+	0.90	0.46	0.28	0.52	0.22	0.11	0.53
Çalışan sayısı:							
1-5	0.88	0.39	0.13	0.50	0.17	0.07	0.56
6-10	0.89	0.55	0.21	0.47	0.15	0.08	0.57
11-20	0.93	0.35	0.18	0.45	0.22	0.09	0.57
21-50	0.85	0.41	0.19	0.61	0.24	0.09	0.50
51-99	0.88	0.43	0.17	0.42	0.37	0.17	0.58
100 +	0.90	0.57	0.10	0.42	0.16	0.15	0.60
Sektör:							
Tarım	0.89	0.20	0.00	0.30	0.30	0.00	0.80
İmalat	0.94	0.42	0.18	0.45	0.25	0.07	0.57
İnşaat	0.87	0.61	0.22	0.45	0.32	0.18	0.50
Perakende/toptan	0.88	0.46	0.13	0.50	0.18	0.09	0.55
Konaklama/gıda	0.82	0.39	0.21	0.58	0.18	0.11	0.65
İlçe:							
Lefkoşa	0.91	0.43	0.15	0.44	0.23	0.10	0.53
Mağusa	0.86	0.51	0.10	0.58	0.14	0.04	0.50
Girne	0.87	0.35	0.17	0.52	0.22	0.06	0.65
Güzelyurt	0.84	0.43	0.11	0.43	0.17	0.17	0.53
KTTO Meclis Üyesi:							
Hayır	0.89	0.42	0.14	0.49	0.19	0.09	0.55
Evet	0.92	0.33	0.08	0.25	0.33	0.00	0.73
Kuzey Kıbrıs	0.89	0.43	0.14	0.48	0.20	0.09	0.56

Ankete katılan yöneticinin şirketinin hangi sektörde faaliyet gösteriyor olduğuyla yolsuzluk algılaması arasında sistematik bir ilişki olduğu gözlenmektedir. Sanayi sektöründe faaliyet gösteren katılımcıların %94'ü yolsuzluk ve rüşvetin olduğu kanaatindedir. Bu oran konaklama ve restoran sektöründe faaliyet gösterenler içinse %82'dir. Tarım sektöründekilerin sadece %20'si kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara "her zaman ya da çoğu zaman" aktarıldığını düşünürken, inşaat sektöründekiler arasında bu oran %61'e çıkmaktadır. Tarım sektöründekilerin sadece %30'u ülkede rüşvet verme geleneğinin yerleşmiş olduğunu ifade eden, bu oran konaklama ve restoran sektöründekiler için %58'dir. Bir sene öncesine göre, yolsuzluğun değişip değişmediğine dair sorulan soruya verilen yanıtlar da şirketlerin hangi sektörde faaliyet gösterdiğine bağlı olarak farklılık göstermektedir. Tarım sektöründeki katılımcıların hiçbirisi yolsuzluğun azaldığını düşünmemekte, %80'i ise arttığını düşünmektedir. Buna karşılık, inşaat sektöründekilerin %18'i azaldığını ve sadece %50'si arttığını ifade etmektedir.

Katılımcıların şirketlerinin yukarıda sıraladığımız dört özelliğine ek olarak, Ticaret Odası bünyesinde aktif olup olmamasının yolsuzluk algısı üzerinde etkisi de değerlendirilmiştir. Buna göre, Oda Meclisi üyelerinin %92'si yolsuzluk ve rüşvetin olduğunu, %73'üyse bir sene öncesine göre arttığını ifade ederken, bu oranlar geriye kalan katılımcılar arasında sırasıyla %89 ve %55'tir. Bunların tam tersi bir şekilde, kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara "her zaman ya da çoğu zaman" aktarıldığını düşünenlerin Oda Meclisi üyeleri arasındaki oranı %33, kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneğinin yerleşmiş olduğunu söyleyenlerin oranıysa %25'tir. Bu oranlar üye olmayanlar arasında sırasıyla %42 ve %49'dur.

Bölüm: 4

Uluslararası Şeffaflık Derneği – Yolsuzluk Algı Endeksi (TI-CPI) ve Bileşenleri

Daha önce de belirtilmiş olduğu üzere, Uluslararası Şeffaflık Derneği – Yolsuzluk Algı Endeksi farklı kurumların hazırlamış olduğu çalışmalardan yolsuzlukla ilgili kısımların bir araya getirilmesinden ortaya çıkan bileşik bir endekstir. Ne yazık ki, bu farklı çalışmaların hiçbirisi ülkemize yer vermemektedir. Bundan dolayı WEF, EIU ve Bertelsmann SGI'den gelen sorularla biz bir anket oluşturduk. Bu bölümde, önce bu üç kaynaktan gelen sorulara verilen cevaplar ışığında hesaplanmış skorlara ayrı ayrı yer verilecek; her skorun ülkemizi sıralamada hangi noktaya yerleştirdiğine bakılacak ve son olarak bileşik endeks skorumuzun bizi nasıl bir noktaya taşıdığı değerlendirilecektir. Yanıtların daha detaylı değerlendirilmesi Bölüm Üç'te yapılmış olduğu için bu bölümde sadece skorlar değerlendirilecektir.

Anketteki ikinci ve beşinci sorulardan gelen yanıtlara göre ülkemizin 2017 yılı WEF skoru 51 olarak hesaplanmıştır.

Tablo2: Kuzey Kıbrıs - WEF 2017 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Soru	Ölçek	Ortalama skor	Ortalama skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiçbir zaman	3.35	48
KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiçbir zaman		55
• İthalat-ihracat işlemleri		3.64	
• Elektrik, Telefon, Su gibi kamu hizmetleri		4.45	
• Yıllık vergi ödemeleri		3.77	
• Kamu ihaleleri		3.08	
• Mahkeme kararlarını etkileme		4.29	
Kuzey Kıbrıs - WEF 2017 Yolsuzluk Skoru = 51			

Bizimle benzer özellikler taşıyan ülkelerden güney komşumuzun skoru 58, Malta'nın skoruysa 56'dır. Her iki skor da Avrupa Birliği ülkelerinin ortalama skoru olan 58 rakamıyla paralellik göstermektedir. Yakın komşularımıza bakacak olursak, Yunanistan'ın skorunun 41 olduğunu görüyoruz. Türkiye içinse bu yıl WEF skoru bulunmamaktadır. Bir gösterge olması açısından Türkiye'nin 2016 yılındaki skorunun 49 olduğunu eklemekte fayda vardır.

Tablo 3: 2017 Kuzey Kıbrıs yolsuzluk algı skorlarının seçilmiş ülkelerin skorlarıyla mukayesesi

	KKTC	Kıbrıs Cumhuriyeti	Türkiye	Yunanistan	Malta	AB
WEF	51	58	-	41	56	58
EIU	37	72	37	37	55	61
Bertelsmann-SGI	32	44	35	53	53	65
TI - CPI	40	57	40	48	54	64
Sıralama	81	42	81	59	46	29

Ülkemizin EIU skoru, anketteki üçüncü sorunun yanı sıra yedi ve on üçüncü sorular arasındaki sorulara verilen yanıtlar ışığında 37 olarak hesaplanmıştır.

Bu skor, skoru 72 olan güney komşumuzun neredeyse yarısına tekabül etmekte ve skoru 55 olan küçük ada ülkesi Malta'nın oldukça gerisindedir. Kuzey Kıbrıs, 61 olan AB ortalamasının da oldukça uzağındadır. Bununla birlikte, yakın komşularımız Yunanistan ve Türkiye'yle skorlarımız tamamen aynıdır.

Son olarak, anket formundaki on dördüncü soruya verilen sorular temelinde hesaplanan Bertelsmann SGI skorlarına baktığımız zaman, yine kaygı verici bir tabloyla karşı karşıya olduğumuz görülmektedir. 32 olan skorumuz, mukayese ettiğimiz tüm ülkelerin gerisinde olduğu gibi AB ortalamasının yarısından bile düşüktür.

0 - 100 arası bir ölçekte yapılan değerlendirmede, 0 yolsuzluğun çok yüksek olduğunu gösterirken 100 yolsuzluğun hiç bulunmadığına işaret etmektedir. Bu yıl, en temiz çıkan iki ülke 89 ve 88 skorlarıyla Yeni Zelanda ve Danimarka olurken, yolsuzluğun en yoğun olduğu ülkeler 14, 12 ve 9 skorlarıyla savaşın hüküm sürdüğü Suriye, Güney Sudan ve Somali olmuştur.

Tablo 4: Kuzey Kıbrıs - EIU 2017 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Sorular	Ölçek	Ortalama Skor	Ortalama Skor (100 üzerinden)
KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	3.30	47
Kamu kaynaklarının bakanlar/yetkililer tarafından özel finansal kazanç elde edilmek için kötüye kullanılması ne kadar yaygındır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiç yok	2.58	37
Yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fonlar var mı?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	0.72	28
Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Çok yaygın 7: Hiçbir zaman	2.59	37
Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verilebilirliği sağlayan kesin <u>prosedürler</u> var mıdır?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	0.54	54
Kamu yönetimi profesyonellerden mi oluşuyor yoksa çok sayıda siyasi atama mı yapılıyor?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 1: Tamamen profesyonellerden oluşuyor 7: Tamamen siyasal atama	6.06	13
Kamu maliyesinin idaresini denetleyen <u>bağımsız kurum(lar)</u> var mı?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	0.39	39
Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip <u>bağımsız bir yargı</u> var mı?	0, 1 0: Hayır yok 1: Evet var	0.38	38
Kuzey Kıbrıs - EIU 2017 Yolsuzluk Skoru = 37			

Tablo 5: Kuzey Kıbrıs - Bertelsmann SGI 2017 skoru ve skorun hesaplanmasında kullanılan bileşenler

Soru	Ölçek	Uzmanlar		İş insanları	
		Ortalama skor	Ortalama skor (100 üzerinden)	Ortalama skor	Ortalama skor (100 üzerinden)
Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan mekanizmalar yolsuzluğu önlemekte ne derece etkilidir; devlet makamlarında bulunanların mevkilerini şahsi çıkarları için kullanmalarını ne ölçüde caydırmaktadır?	1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10 1: Hiç caydırıcı değildir 10: Tamamen caydırıcıdır	3.00	30	2.90	29
• Kamu harcamalarını denetleyen kurumlar		2.75	28	2.83	28
• Siyasal partilerin gelirlerini ve yaptığı harcamaları regüle eden yasalar		3.18	32	3.19	32
• Medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemeler		3.00	30	3.02	30
• Kamudaki yetkililerin hesap verebilirliği (mal beyanında bulunulması; kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirlerin alınması; mesleki etik kuralları)		4.33	43	3.40	34
• Şeffaf kamu ihale sistemi		3.00	30	3.88	39
• Yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınması		3.00	30	3.88	39
Kuzey Kıbrıs - Bertelsmann-SGI 2017 Skoru = 32					

Tüm bu skorların ortalaması olan Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2017 skoru 40 olarak hesaplanmıştır.

Tablo 6: Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2017 skoru ve bileşenleri

EIU Yolsuzluk Skoru = 37
WEF Yolsuzluk Skoru = 51
Bertelsmann-SGI Yolsuzluk Skoru = 32

Kuzey Kıbrıs TI-CPI 2017 Skoru = 40

40 skoru bizi mukayese için kullandığımız ülkelerden Türkiye ile aynı noktaya koyarken, yukarıda mukayese için kullandığımız diğer ülkelerin gerisine düşürmektedir. TI-CPI skoru hesaplanan 180 ülke ve bölge içerisindeyse bu skor bizi Fas, Gana, Hindistan ve Türkiye ile birlikte 81. sıraya yerleştirmektedir. Bu sıralamada Kıbrıs'ın güneyi 41., Malta 46., Yunanistan'sa 59. sıradadır. Daha da kaygı verici olan nokta 40 puanlık skorumuzun 180 ülke ve bölgenin ortalaması olan 43'ün de gerisinde olmasıdır.

Tablo 7: Kuzey Kıbrıs'ın TI-CPI 2017 sıralamasındaki yeri

Ülke	Skor	Sıralama
Burkina Faso	42	74
Lesotho	42	74
Tunus	42	74
Çin	41	77
Sırbistan	41	77
Surinam	41	77
Trinidad ve Tobago	41	77
Gana	40	81
Hindistan	40	81
Fas	40	81
Türkiye	40	81
Kuzey Kıbrıs	40	81
Arjantin	39	85
Benin	39	85
Kosova	39	85
Kuveyt	39	85
Solomon Adaları	39	85
Svaziland	39	85
Arnavutluk	38	91
Bosna Hersek	38	91
Guyana	38	91
Sri Lanka	38	91
Doğu Timor	38	91

Bölüm 5

Sonuç ve Öneriler

Anket sonuçları iş insanları arasında yolsuzluk algısının son derece yüksek olduğunu göstermektedir. Sorular ne şekilde formüle edilirse edilsin yolsuzluk yaygın ya da çok yaygın diyenlerin oranı, yok ya da çok az diyenlerin oranının en az iki katıdır. Örneğin, kamu kaynaklarının yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ya da gruplara aktarılması ne kadar yaygındır şeklinde sorulduğunda katılımcıların %43'ü çok yaygın cevabı verirken %14'ü çok az demiştir. Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu şeklinde sorulduğundaysa çok yaygın diyenlerin oranı %61'e çıkarken, çok az diyenlerin oranı %10'a inmektedir. Katılımcıların yarısından fazlası durumun son bir yıl içerisinde kötüleştiğini düşünmektedir.

Arazi ve kredi tahsisi rüşvetin en yaygın olduğu alanlar olarak öne çıkarken, ithalat/ihracat işlemleriyle, su ve elektrik gibi kamu hizmetlerinin sağlanması rüşvetin en az rastlandığı alanlar olarak tespit edilmiştir. Katılımcılar yolsuzluktan siyasetçileri ve üst düzey memurları sorumlu tutmaktadır. Başta kamu harcamalarını denetlemekle yükümlü kurumlar olmak üzere, katılımcıların yolsuzluğu engellemesi beklenen kurumsal mekanizmalara olan güveni oldukça düşüktür. Bundan, kağıt üstünde bağımsız olan kurumların fiiliyattaki bağımsızlığının sorgulanmakta olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışmanın sonuçları yolsuzluk alanında ülke olarak pek de iç açıcı bir noktada olmadığını göstermektedir. Zaten konunun son zamanlarda gündemden hiç düşmemesi de bunu teyit etmektedir.

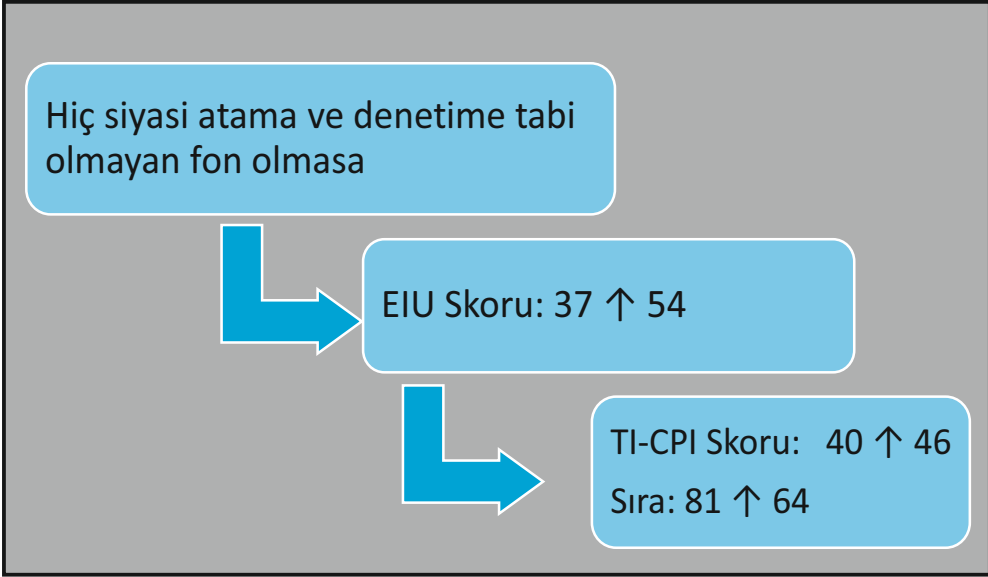
Peki bu durumu değiştirebilmek için neler yapılabilir? Çeşitli kurumsal düzenlemelerle bir ülkedeki yolsuzluk düzeyini düşürmek mümkündür. Biz bu rapordan çıkan sonuçlar ışığında dört somut öneri üzerinde durmaya karar verdik. Bunu yaparken de iki noktaya dikkat ettik. Bunlardan birincisi, söz konusu hususta kamuoyunda belli bir hassasiyet ve beklenti bulunması, ikincisiyse yapılacak değişikliğin nispeten kolay ve hızlı bir şekilde hayata geçirilebilmesidir. Yapılan önerilerin tamamının uygulanması durumunda, yolsuzluğu önleme anlamında kurumsal altyapımız daha güçlü bir noktaya gelmekle kalmayacak, bunun işareti olarak ülkemizin skoru ve sıralamadaki yeri ciddi bir şekilde yükselecektir.

İlk önerimiz bürokraside, üçlü kararnameyle yapılan atamalar olarak bilinen, üst düzey mevkilere yapılan siyasi atamaların sınırlandırılmasıdır. Örneğin her bakanlıkta sadece seçilmişlerle atanmışlar arasında köprü vazifesi görececek bir atamanın yapılması kamuoyunu çok rahatsız eden müşavirlik konusunda olumlu bir adım olabileceği gibi bürokrasiyi de daha profesyonel bir hale getirecektir.

Kamuoyunda örtülü ödenek olarak bilinen kamunun mali denetimine tabi olmayan ödeneklerin bulunduğu algısının ortadan kaldırılmasına yönelik adımların atılması da yolsuzlukla mücadelede önemli bir adım olacaktır. Uzmanlarla yapılan görüşmelerden ortaya çıkan sonuç aslında teknik olarak kamunun denetimine tabi olmayan herhangi bir fonun bulunmadığıdır. Dolayısıyla burada yapılması gereken yeni bir yasa geçirmek ya da yeni bir mekanizma oluşturmak değil zaten var olan yasaların uygulanması ve mali denetim kurumlarının etkin bir şekilde çalıştırılmasıdır.

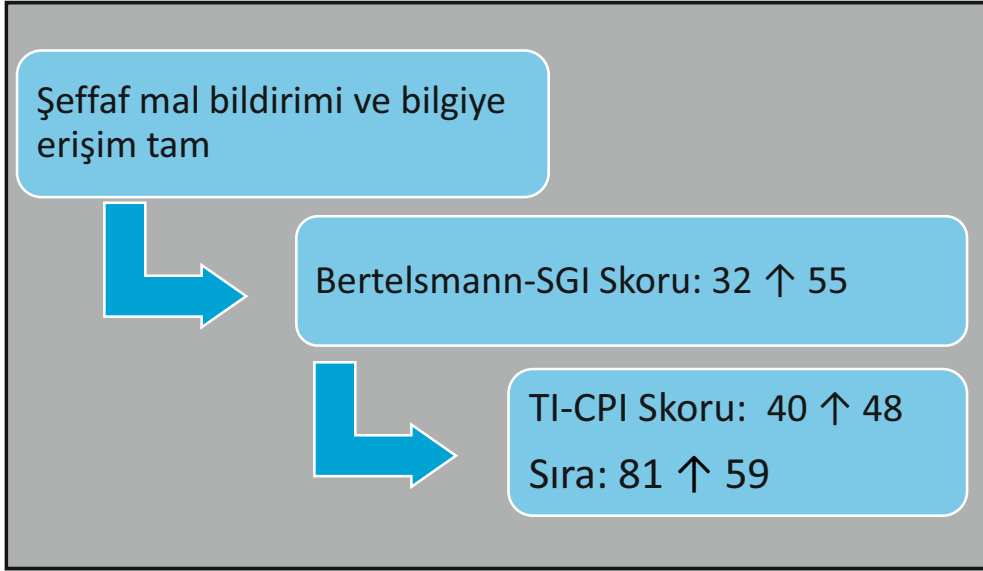
Bu iki reformun gerçekleştirilmesi durumunda EIU skorumuz 37'den 54'e, bunun sonucunda da TI-CPI skorumuz 40'dan 46'ya yükselecektir. Buysa sıralamada 17 basamaklık bir yükselişle 81. sıradan 64. sıraya yükselmemiz anlamına gelecektir.

Şekil 9: Hiç siyasi atama ve mali denetime tabi olmayan fonlar olmasa skorlar ve sıralama nasıl değişirdi?

Mal ve borç bildiriminin tamamen şeffaf hale getirilmesi de önemli bir adım olacaktır. Benzer şekilde, bilgiye erişim konusunda yapılan düzenlemelerin tam olarak hayata geçirilmesi bizi yolsuzlukla mücadele anlamında çok daha iyi bir noktaya taşıyacaktır. Bu yönde yapılacak reformlar Bertelsmann-SGI skorumuzu 32'den 55'e taşırken TI-CPI skorumuzu da 40'tan 48'e yükseltecektir. Skordaki bu değişiklik sıralamadaki yerimizi de 81'incilikten 59'unculuğa taşıyacaktır.

Şekil 10: Mal bildirimi şeffaf hale getirilirse ve bilgiye erişimle ilgili kurallar tam olarak uygulanırsa skorlar ve sıralama nasıl değişir?

Tablo 8, önerilen dört reformun uygulanması halinde skorlar ve sıralamanın nasıl değişiklik göstereceğini özetlemektedir. Böyle bir durumda, Güney Kore'yle aynı sırayı paylaşırken, Slovakya, Hırvatistan ve İtalya gibi AB ülkelerinin üzerine, İspanya ve Malta'nınsa hemen altında kendimize bir yer bulabiliriz.

Tablo 8: Önerilen reformların tek tek uygulanması halinde skorlar ve sıralama nasıl değişirdi?

Reform	İyileşme		
	İlgili Skordaki Artış	Genel Ortalamadaki Artış	Sıralamada Yükselen Basamak Sayısı
• Hiç siyasi atama yapılmaması	+ 10	+ 3	+ 10
• Denetime tabi olmayan herhangi bir fon bulunmaması	+ 8	+ 3	+10
• Şeffaf mal ve borç bildirimi	+ 12	+4	+ 13
• Bilgiye erişimin sağlanması	+ 11	+ 4	+13
• Tüm reformların uygulanması	+ 41	+ 14	+30

Bunlar dışında, yolsuzluğun tespiti ve cezalandırılmasında önemli rol oynayan mali denetim kurumları, başsavcılık, polis ve yargının güçlendirilmesi ve daha bağımsız hale getirilmeleri orta vadede yapılması gereken işler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların gerçekleşmesi için siyasetin gölgesinin bu kurumların üzerinden kaldırılması gerekmektedir.

Toplumumuza bir ayna tutmayı hedefleyen bu çalışmanın kamuoyunda yolsuzluğa karşı mücadelede tartışmaya katkı yapması temennisiyle.

Ek: Anket Formu

Kuzey Kıbrıs Yolsuzluk Algısı Anketi

İyi günler, benim adım Sizi, Lipa Danışmanlık'tan arıyorum. Size Kuzey Kıbrıs'ta yolsuzlukla ilgili sorular yöneltmek istiyorum. Yolsuzluk konusunda dünya çapında en fazla tanınan referans kaynak, Berlin merkezli Uluslararası Şeffaflık Derneği'nin her yıl yayınladığı yolsuzluk algı endeksidir. Ülkemiz bu endekse dahil değildir; dolayısıyla da ülkemizdeki yolsuzluk algısı konusunda herhangi bir veri bulunmamaktadır. Yolsuzluk konusunda kamuoyunda bilimsel bulgulara dayalı bir tartışma yapılabilmesini sağlamak adına, bir grup Kıbrıslı Türk akademisyen Alman Friedrich [Fridrih şeklinde okunur] Ebert Vakfı'nın desteğiyle ülkemiz için de benzer bir çalışma başlatmıştır. Onların adına biz Kuzey Kıbrıs'taki yolsuzluk konusunda sizin gibi iş liderlerinin görüşlerini öğrenmek istiyoruz. Verdiğiniz bilgiler kesinlikle gizli kalacaktır. Sizin ya da işyerinizin ismi bu anket ile ilgili hiçbir belge üzerinde kullanılmayacaktır. Ankete katılmayı kabul ettiğiniz için şimdiden teşekkür ederiz.

Not: Anket şirket yöneticileri ile görüşülerek yapılacaktır!

KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1
------------	---	-----------	---

KKTC'de kamu kaynaklarının, yolsuzluktan dolayı özel şirketlere, bireylere ve gruplara aktarılması ne kadar yaygındır?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

KKTC'de kamu ihalelerini kazanabilmek ya da çıkar/ayrıcalık elde edebilmek için rüşvet verme geleneği var mıdır?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
--------------	---	---	---	---	---	-----------

Sizce bir sene öncesine göre, KKTC'de rüşvet ve yolsuzluk arttı mı, azaldı mı yoksa aynı mı kaldı?

Azaldı	1	Aynı kaldı	2	Arttı	3
--------	---	------------	---	-------	---

KKTC'de aşağıdaki durumlarda, rüşvet vermek ya da el altından (kayıt dışı) fazladan ödeme yapmak ne kadar yaygındır?

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. İthalat ve ihracatla ilgili işlemler sırasında	1	2	3	4	5	6	7
b. Devletten elektrik, su ve telefon gibi hizmetleri alırken	1	2	3	4	5	6	7
c. Yıllık vergi ödemeleri	1	2	3	4	5	6	7
d. Kamu ihaleleri ve izinler	1	2	3	4	5	6	7
e. Yargı kararlarını etkilemek için	1	2	3	4	5	6	7
f. Kredi alırken	1	2	3	4	5	6	7
g. Arazi tahsis ve benzer teşvikler için	1	2	3	4	5	6	7

Aşağıdaki gruplar içerisinde yolsuzluğun ne kadar yaygın olduğunu değerlendirebilir misiniz?

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. Siyasetçiler	1	2	3	4	5	6	7
b. Siyasal partiler	1	2	3	4	5	6	7
c. Üst kademelerdeki memurlar	1	2	3	4	5	6	7
d. Alt kademelerdeki memurlar	1	2	3	4	5	6	7

Kamu kaynakları bakanlar/yetkililer tarafından kişisel ya da partisel amaçlarla kötüye kullanılıyor mu?

Hayır	0	Evet	1
-------	---	------	---

	1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiç yok
a. Partisel/siyasal çıkar elde etmek için yapılan istismarların yaygınlığı							
b. Kişisel maddi çıkar elde etmek için yapılan istismarların yaygınlığı							

Genel olarak kamu kaynakları istismar ediliyor mu?

1-çok yaygın	2	3	4	5	6	7-hiçbir zaman
--------------	---	---	---	---	---	----------------

Kamu yönetimi profesyonellerden mi oluşuyor yoksa çok sayıda siyasi atama mı yapıyor?

1-Tamamen profesyonellerden oluşuyor	2	3	4	5	6	7-Tamamı siyasi atama
--------------------------------------	---	---	---	---	---	-----------------------

Yetkililerin elinde hesap verme kaygısı taşımadan kullanabilecekleri denetime tabi olmayan özel fonlar var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1
------------	---	-----------	---

Kamu kaynaklarının tahsisi ve kullanımını düzenleyen ve hesap verilebilirliği sağlayan kesin prosedürler var mıdır?

Hayır, yok	0	Evet, var	1
------------	---	-----------	---

Kamu maliyesinin idaresini denetleyen bağımsız kurum(lar) var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1				
Eğer yanıt ‘evet varsa,’: bu kurumlar kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?	1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)

Kamu kaynaklarını istismar eden bakanları/yetkilileri yargılayacak güce sahip bağımsız bir yargı var mı?

Hayır, yok	0	Evet, var	1				
Eğer yanıt 'evet varsa,': bağımsız yargı kamudaki yetkililerin şahsi/özel çıkarları için mevkilerini istismar etmelerini ne derece engelleyebilmektedir?	1 (çok etkilidir)	2	3	4	5	6	7 (hiç etkili değildir)

Kamudaki yetkililerin işlerini dürüst bir şekilde yapmalarını sağlamak üzere oluşturulan ya da bu amaca hizmet etmesi beklenen birtakım mekanizmalar vardır. Aşağıda bunlardan birkaç tanesini sayacağım. Bunlar, fiiliyatta, yolsuzluğu önlemede ne derece etkilidir? Bir başka deyişle, bu mekanizmalar, devlet makamlarında bulunanların mevkilerini şahsi çıkarları için kullanmalarını ne ölçüde caydırmaktadır?

	1-Hiç Caydırıcı Değildir	2	3	4	5	6	7	8	9	10- Çok Caydırıcıdır
a. Kamu harcamalarını denetleyen kurumlar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
b. Siyasal partilerin gelirlerini ve yaptığı harcamaları regüle eden yasalar	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
c. Medya ve yurttaşların bilgiye erişimini kolaylaştıran düzenlemeler	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
d. Kamudaki yetkililerin hesap verebilirliğini artırmaya yönelik tedbirler (Örneğin mal beyanında bulunulması; mesleki etik kuralları, kamu çıkarlarıyla şahsi çıkarların çelişmesini engelleyecek tedbirler)	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
e. Şeffaf kamu ihale sistemi	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
f. Yolsuzluğun etkin şekilde yargıya taşınması	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Yolsuzluk ve usulsüzlüklerle mücadele etmesi ya da bunları ifşa etmesi gereken kurumlar sizce bu işte ne kadar başarılıdır/etkilidir?

	1-Hiç başarılı/etkili değil	2	3	4	5	6	7-Son başarılı/etkili	derece
a. Sayıştay	1	2	3	4	5	6	7	
b. Başbakanlık denetleme kurulu	1	2	3	4	5	6	7	
c. Maliye teftiş ve inceleme kurulu	1	2	3	4	5	6	7	
b. Ombudsman	1	2	3	4	5	6	7	
c. Mahkemeler	1	2	3	4	5	6	7	
d. Meclis	1	2	3	4	5	6	7	
e. Medya	1	2	3	4	5	6	7	
f. Sosyal medya	1	2	3	4	5	6	7	
g. Sivil toplum	1	2	3	4	5	6	7	
h. Sendikalar	1	2	3	4	5	6	7	

Görüşülen şirketin diğer bilgileri;

D1-İşletmenin/Kurumun bulunduğu bölge? BİRDEN FAZLA SEÇENEK OLABİLİR.

1.Lefkoşa 2. Mağusa 3. Girne 4. Güzelyurt 5.İskele 6. Lefke

D2- İşletmenizin merkez ofisi hangi bölgededir?.....

1.Lefkoşa 2. Mağusa 3. Girne 4. Güzelyurt 5.İskele 6. Lefke

D4-Ne kadar süreden beri bu işletme faaliyet göstermektedir?

1. 1 yıldan az 2. 1-5 yıl arası 3. 6-10 yıl arası 4. 11-15 yıl arası 5. 16 ve üzeri

D5-Kurumdaki çalışan sayısı nedir?

1. 1-5 kişi 2. 6-10 kişi 3. 11-20 kişi 4. 21-50 kişi 5. 51-99 kişi 6. 100 ve üzeri

Zaman ayırdığınız ve ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

Anketör

ismi:.....

Seçilmiş Kaynaklar

Abed, G. and Gupta, S. (2002). *Governance, Corruption and Economic Performance*, (International Monetary Fund, Washington, DC).

Ades, A. and Di Tella, R. (1999). Rents, competition and corruption, *American Economic Review*, 89, pp. 982–993.

Agasso Jr., D. (2013). The “varnished putrefaction” of corrupt Christians. *Vatican Insider*, <http://vaticaninsider.lastampa.it/en/the-vatican/detail/articolo/santa-marta-29582/>.

Bardhan, P. (1997). Corruption and development: A review of issues, *Journal of Economic Literature*, 25, pp. 1320–1346.

BBC. (Feb. 2006). The cost of corruption in Africa, *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/4723572.stm>.

Blunt, E. (Sept. 2002). Corruption 'costs' Africa billions, *BBC News*, <http://news.bbc.co.uk/2/hi/africa/2265387.stm>.

Brunetti, A. and Weder, B. (2003). A free press is bad news for corruption, *Journal of Public Economics*, 87, pp. 1801–1824.

Campos, N. F. and Giovannoni, F. (2007). Lobbying and corruption and political influence, *Public Choice*, 131, pp. 1–21.

Choi, E. and Woo, J. (2011). Liberal reform, political corruption, and socio-economic impacts in Asia and Eastern Europe, *International Journal of Comparative Sociology*, 52, pp. 181–196.

Chowdhury, S. K. (2004). The effect of democracy and press freedom on corruption: An empirical test, *Economics Letters*, 85, pp. 93–101.

Clarke, G.R.G. and Xu, L. C. (2004). Privatization, competition, and corruption: How characteristics of bribe takers and payers affect bribes to utilities, *Journal of Public Economics*, 88, pp. 2067–2097.

Di Tella, R. and Schargrodsky, E. (2003). The role of wages and auditing during a crackdown on corruption in the city of Buenos Aires, *Journal of Law and Economics*, 46, pp. 269–292.

Dimitrova-Grajzl, V., Grajzl, P., and Guse, A. J. (2012). Trust, perceptions of corruption, and demand for regulation: Evidence from post-socialist countries, *Journal of Socio-Economics*, 41, pp. 292–303.

Ernur, E. (2017). KKTC'de Yolsuzluk Yaygın, *Kıbrıs*, 20 Şubat 2017 (<http://www.kibrisgazetesi.com/ekonomi/kktcde-yolsuzluk-yaygin/12987>)

Gokcekus, O. and Godet. A. (2006). Group dynamics of corruption in public organizations, *Journal of Economic Policy Reform*, 9, pp. 275–287.

Gokcekus, O. and Knörich, J. (2006). Does quality of openness affect corruption? *Economic Letters*, 91, pp. 190–196.

Gokcekus, O. (2008). Is it Protestant tradition or current Protestant population that affects corruption? *Economics Letters*, 99, pp. 59–62.

Gokcekus, O. and Muedin, A. E. (2008). Quantifying corruption by a human capital earnings equation, *International Review of Economics*, 55, pp. 243–252.

Gokcekus, O. and Suzuki, Y. (2011). Business cycles and corruption, *Economics Letters*, 111, pp. 138-140.

Gokcekus, O. and Suzuki, Y. (2013a). Intensity of trade with the EU and corruption in Africa, *Journal of Economic Integration*, 28, pp. 610-630.

Gokcekus, O. (with K. Bengyak). (2014). *Peculiar Dynamics of Corruption: Religion, Gender, EU Membership, and Others*. Singapore: World Scientific.

Gokcekus, O., Muchova, E. and Brincikova, Z. (2015) Level and quality of openness and corruption in the ECA countries, *Applied Economics Letters* 22 (16), pp. 1340-1344.

Gokcekus, O. and Sonan, S. (2017) Political contributions and corruption in the United States. *Journal of Economic Policy Reform* 20 (4): pp. 360-372.

Gorodnichenko, Y. and Peter, S.K. (2007). Public sector pay and corruption: Measuring bribery from micro data, *Journal of Public Economics*, 91, pp. 963-991.

Gupta, S. and Alonse-Terme, R. (2002). Does corruption affect income inequality and poverty? *Economics of Governance*, 3, pp. 23-45.

Hessel, M. and Murphy, K. (2004). Stealing the state, and everything else: A survey of corruption in the postcommunist world, *Transparency International Working Paper*.

Johnston, M. (1997). Public Officials, Private Interests, and Sustainable Democracy: When Politics and Corruption Meet, (Peterson Institute for International Economics, Washington, DC).

Kaufmann, D. Hellman, J Jones, G., and Schankerman, M. (2001). Measuring governance, corruption, and state capture: How firms and bureaucrats shape the business environment in transition economies, *World Bank Policy Research Working Paper No. 2312*.

Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2006). Measuring corruption: myths and realities, *Development Outreach* (World Bank, Washington D.C.).

Kaufmann, D., Kraay, A., and Mastruzzi, M. (2010). The worldwide governance indicators: Methodology and analytical issues, *World Bank Policy Research Working Paper No. 5430*.

Klitgaard, R. (1998). International cooperation against corruption, *Finance and Development*, 35, pp. 3–6.

Klitgaard, R. (2000). Subverting corruption, *Finance and Development*, 37, pp. 2–5.

Knack, S. (2006). Measuring corruption in Eastern Europe and Central Asia: A critique of the cross-country indicators, *World Bank Policy Research Working Paper No. 3968*.

Knack, S. and Kisunko, G. (2011). Trends in Corruption and Regulatory Burden in Eastern Europe and Central Asia, (World Bank, Washington D.C.).

Lambsdorff, J. (2003a). How corruption affects productivity, *Kyklos*, 56, pp. 457–474.

Lambsdorff, J. (2003b). How corruption affects persistent capital flows, *Economics of Governance*, 4, pp. 229–243.

Lambsdorff, J. (2003c). Transparency International corruption perceptions index, in Transparency International, *Global Corruption Report 2003*, (Pluto Press, Berlin), pp. 262–265.

Lambsdorff, J. (2007). The Institutional Economics of Corruption and Reform: Theory, Evidence, and Policy, (Cambridge University Press, Cambridge).

Lambsdorff, J., (2008). Transparency International 2007 corruption perceptions index, in Transparency International, *Global Corruption Report 2007*, (Cambridge University Press, Cambridge), pp. 296–302.

Lipset, S.M. and Lenz, G.S. (2000). Corruption, culture, and markets, in Harrison, L.E., Huntington, S.P. (Eds.), *Culture Matters*, (Basic Books, New York).

Mauro, P. (2004). *The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth*, IMF Staff Paper 51, (International Monetary Fund, Washington, D.C.).

Mukherjee, R. and Gokcekus, O. (2004). Gender and corruption in the public sector, in Transparency International, *Global Corruption Report 2004*, (Pluto Press, Berlin) pp. 337–339.

Nottebaum, D. and O. Gokcekus. (2013). Enlargement and corruption in the EU: a race to bottom or top?, in eds. Stancetic, V. and Jovanovic, S.M., *History and Politics in the Western Balkans: Changes at the Turn of the Millennium*, (Center for Good Governance Studies: Belgrade), pp. 184–213.

Olken, B. (2007). Monitoring corruption: Evidence from a field experiment in Indonesia, *Journal of Political Economy*, 115, pp. 200–249.

Reinikka R. and Svensson, J. (2004). Local capture: Evidence from a central government transfer program in Uganda, *Quarterly Journal of Economics*, 119, pp. 678–704.

Rose-Ackerman, S. (1999). *Corruption and Government: Causes, Consequences and Reform*, (Cambridge University Press, Cambridge).

Sandholtz, W. and Koetzle, W. (2000). Accounting for corruption: economic structure, democracy, and trade, *International Studies Quarterly*, 44, pp. 31–50.

Schleifer, A. and Vishny, R. (1993). Corruption, *Quarterly Journal of Economics*, 108, pp. 599–617.

Svensson, J. (2005). Eight questions about corruption, *Journal of Economic Perspectives*, 19, pp. 19–42.

Tanzi, V. and Davoodi, H. (1997). Corruption, public investment, and growth, *IMF Working Paper No. 97/139*.

Transparency International. (2004). *Transparency International Global Corruption Report 2004*, (Pluto Press, Berlin).

Transparency International. (2006). *Transparency International Global Corruption Report 2006: Health*, (Pluto Press, Berlin).

Treisman, D. (2000). The causes of corruption: A cross-national study, *Journal of Public Economics*, 76, pp. 399–457

Treisman, D. (2007). What have we learned about the causes of corruption from ten years of cross-national research? *Annual Review of Political Science*, 10, pp. 211–44.

World Bank. (2000). *Anticorruption in Transition: A Contribution to the Policy Debate*, (World Bank, Washington D.C.).

World Bank. (2013). Corruption is “public enemy number one” in developing countries, says World Bank Group President Kim. *World Bank*, <http://www.worldbank.org/en/news/press-release/2013/12/19/corruption-developing-countries-world-bank-group-president-kim>.

